

Τα μανιτάρια στην Παραδοσιακή Ιατρική και Φαρμακολογία

Στέφανος Διαμαντής
ΕΘΙΑΓΕ, Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών
570 06 Βασιλικά, Θεσσαλονίκη

Εισαγωγή

Από τις αρχές της ανθρώπινης ιστορίας τα μανιτάρια είναι πλάσματα που οι άνθρωποι λατρεύουν ή τρέμουν. Η ακατανόητη και ξαφνική εμφάνισή τους, η εφήμερη παρουσία τους, τα έντονα και ποικίλα χρώματα και η πολυμορφία τους συνδέθηκαν στην ανθρώπινη φαντασία με θεούς και δαίμονες, με το μυστήριο και τους μύθους.

Ο πατέρας της φαρμακολογίας Διοσκορίδης τα διέκρινε σε εδώδιμα και δηλητηριώδη δίνοντας την απλοϊκή εξήγηση πως επικίνδυνα είναι όσα φυτρώνουν κοντά σε σκουριασμένα σίδερα, επάνω από φωλιές φαρμακερών φιδιών ή κάτω από δένδρα με τοξικούς καρπούς. Οι Αιγύπτιοι και οι Βαβυλώνιοι και αργότερα οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι επιδίδονταν συστηματικά στη συλλογή εδώδιμων μανιταριών τα οποία θεωρούσαν «τροφή θεών και βασιλέων». Στην Άπω Ανατολή και συγκεκριμένα στην Κίνα και την Ιαπωνία τα μανιτάρια θεωρούνται τροφή μακροζωΐας, καλλιεργούνται από την αρχαιότητα και αποτελούν μέχρι σήμερα εκλεκτή, βασική τροφή στο καθημερινό διαίτολόγιο.

Αλλά και οι δηλητηριώδεις και ακόμη αφοροδιασιακές ιδιότητες των μανιταριών ήταν γνωστές από την αρχαιότητα. Ο Ρωμαίος φυσιδίφης Πλίνιος αναφέρει τον τραγικό θάνατο του αυτοκράτορα Τιβέριου Κλαύδιου όταν έφαγε δηλητηριώδη μανιτάρια που του πρόσφερε η αξιολάτρευτη σύζυγός του Αγριππίνα. Οι ασυναγώνιστες αφοροδιασιακές ιδιότητες της τρούφας ήταν πασίγνωστες μεταξύ των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων. Την εποχή που βασιλεύε ο Νέρων εισάγονταν τρούφες από την Ελλάδα και τη Βόρεια Αφρική η δε τιμή τους ξεπερνούσε την τιμή του χρυσού. Από τότε επικρατεί η πεποίθηση πως μικρή ποσότητα τριμμένης τρούφας στο φαγητό εγγυάται μια νύχτα ερωτικού πάθους. Γνωστός για τις αφοροδιασιακές του ιδιότητες ήταν και ο μύκητας *Phallus impudicus* – **Φαλλός ο αναίσχυντος**. Οι μάγισσες του Μεσαίωνα ανακάτευαν τη σκόνη του με στάχτη και αλείφονταν με το μείγμα σε τελετές γονιμότητας. Παρασκεύαζαν επίσης ερωτικά φίλτρα κα φάρμακα για την ανικανότητα. Στις γερμανόφωνες χώρες ακόμη και σήμερα οι κτηνοτρόφοι ρίχνουν τη σκόνη του στο σανό για να προκαλέσουν ερωτικό οίστρο στους απρόθυμους επιβήτορες.

Η παραισθησιογόνος δράση των μανιταριών ήταν επίσης γνωστή εδώ και χιλιάδες χρόνια. Μύκητες όπως οι *Amanita muscaria* – **Αμανίτης ο μυγοκτόνος**, είδη του γενών *Psilocybe*, *Panaeolus*, *Gymnopilus*, *Stropharia*, *Conocybe* και *Mycena* χρησιμοποιήθηκαν από πολλούς λαούς στην αρχαία Ινδία, την Αίγυπτο, την αρχαία Ελλάδα αλλά και την Κεντρική και Νότια Αμερική, όπου οι Ίνκας και οι Αζντέκοι χρησιμοποιούσαν παραισθησιογόνα μανιτάρια για να προκαλούν έκσταση πριν από θρησκευτικές τελετές.

Τέτοιοι οργανισμοί, με μοναδικές και ανεξήγητες ιδιότητες, ήταν επόμενο να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των ανθρώπων πριν από πολλούς αιώνες για τη χρήση τους στην παραδοσιακή φαρμακευτική και ιατρική.

Παραδοσιακή Ιατρική και Φαρμακολογία στην Ευρώπη

Σε Ευρωπαϊκά βιβλία με φαρμακευτική και βοτανική παράδοση απαντώνται πολύ λίγοι μύκητες σε σχέση με φυτά. Ο Διοσκορίδης, Έλληνας γιατρός και πατέρας της φαρμακολογίας αλλά και άλλοι κλασσικοί συγγραφείς θεωρούσαν το «Agaricum», και πιθανόν αναφερόταν στο μύκητα *Fomitopsis officinalis* – **Φόμης ο φαρμακευτικός** που αναπτύσσεται στους κορμούς κωνοφόρων δένδρων, ως πολύ ευεργετικό. Το «Agaricum»

εθεωρείτο ως πανάκεια γενικής χρήσης που ήταν κατάλληλο για τη θεραπεία από δάγκωμα δηλητηριώδους φιδιού μέχρι υστερίας. Ο ίδιος ο Διοσκουρίδης περιγράφει το μύκητα ως στυπτικό, θερμαντικό, δραστικό κατά των κωλικών και των πόνων, κατά των καταγμάτων και των μωλωπισμών. Ο μύκητας αυτός περιλαμβάνεται μαζί με άλλους δύο στο βιβλίο του Gerard με τίτλο “Herbal” που δημοσιεύθηκε το 1633. Ο Gerard συνιστά το μύκητα για τρεμούλες, δαγκώματα, γρίπη, πυρετό, κρυολογήματα, πόνους, ζαλάδες και ακόμα.....μάτιασμα. Το “Agaricum” παρέμεινε στη “Βρετανική Φαρμακευτική” μέχρι το 1788 αλλά συνέχισε να εισάγεται από τα νησιά Αρχάγγελος ακόμα και στις αρχές του 19ου αιώνα.

Οι άλλοι δύο μύκητες που ανέφερε ο Gerard είναι ο *Auricularia auricula-judae* - **Αουρικουλάρια η ωτιόμορφη**, καρποσώματα του οποίου βρασμένα σε γάλα ή εμποτισμένα με μύρα χορηγούνταν κατά της φαρυγγίτιδας και τα Λυκόπερδα (αλεποπορδές), τα σπόρια των οποίων χρησιμοποιούνταν για τη θεραπεία της χιονίστρας του δέρματος. Το 1627 ο Bacon επίσης ανέφερε τη χρήση καρποσωμάτων του *Auricularia auricula-judae* για ενοχλήσεις του λαιμού ενώ και ο Berkeley έγραψε το 1860 ότι ακόμα πουλιέται στην αγορά του Covent Garden στο Λονδίνο για τις δήθεν θεραπευτικές ιδιότητές του μαζί με το μύκητα *Elaphomyces* που εθεωρείτο αφροδισιακός. Κατά τον 15^ο αιώνα το ίδιο σκεύασμα χρησιμοποιήθηκε και ως κατευναστικό στις φλεγμονές όγκων (Zeitlmayer 1976).

Τα Λυκόπερδα και ιδιαίτερα εκείνα του μύκητα *Calvatia gigantea* (σημερινή ονομασία *Langermannia gigantea* – **Λανγκερμάνια η γιγάντια**) συχνά χρησιμοποιούνταν ως στυπτικά, μια πρακτική που παρατάθηκε μέχρι τον 20^ο αιώνα. Ο Berkeley επίσης έγραψε ότι η καύση Λυκόπερδων χρησιμοποιούνταν ως αναισθητικό διότι είχε ιδιότητες όμοιες με εκείνες του γλωροφόρμιου. Στη χώρα μας οι αγρότες χρησιμοποιούν τα Λυκόπερδα ως αιμοστατικό φάρμακο στις πληγές και τα τραύματα. Στη Θεσσαλία οι μητέρες άλλοτε χρησιμοποιούσαν τα ώριμα καρποσώματα σαν φούσκες και ψέκαζαν τα σπόριά τους στην ευαίσθητη επιδερμίδα των μωρών, στα φλογισμένα από το σύγκαμα σημεία, όπως οι σύγχρονες μητέρες χρησιμοποιούν το ταλκ (Κελετεμλίδης 1986). Στην Ομοιοπαθητική Φαρμακογνωσία τα αλευροποιημένα καρποσώματα του μύκητα **Λανγκερμάνια η γιγάντια** χρησιμοποιούνται για τις εξής παθήσεις: φαγούρα του κόκκυγα, διαβήτη, έκζεμα του αυτιού, αιμορραγίες, ίκτερο, τραύματα, παθήσεις των αρθρώσεων, παθήσεις των ωοθηκών, όγκους, τραυλισμό, μητρορραγία, βλεννόρροια, έλκη γλώσσας, ρευματικές παθήσεις, κρεατοελιές, κ.ά. (Clarke 1985).

Η χρήση σκληρωτίων του μύκητα *Claviceps purpurea* - **Κλαβίσεψ του πορφυρού** στη μαιευτική που αποτελεί μακρόχρονη πρακτική είναι ένα παράδειγμα παραδοσιακής ιατρικής βασισμένο στην πραγματικότητα παρά στις προλήψεις. Σήμερα είναι γνωστό ότι τα σκληρώτια περιέχουν μερικά αλκαλοειδή, αρκετά από τα οποία είναι ιδιαίτερα τοξικά και προκαλούν τη γνωστή εργοτίαση. Όμως σε μικρές ποσότητες μπορεί να είναι ευεργετικά στη διέγερση μυών και στην παρεμπόδιση αιμορραγιών. Γιαυτές τους τις ιδιότητες χρησιμοποιήθηκαν στη μαιευτική από το 16ο αιώνα, 300 δηλαδή περίπου χρόνια πριν η σύγχρονη ιατρική αναγνωρίσει επίσημα τη δράση της εργοταμίνης και την ενσωματώσει στη ιατρική πρακτική.

Στη Ρωσική παραδοσιακή φαρμακευτική ένα σκεύασμα με βάση καρποφορίες (ίσκες) του μύκητα *Inonotus obliquus* – **Ινόνοτος ο λοξός** χρησιμοποιήθηκε κατά του καρκίνου. Η ιδέα πιθανόν να προήλθε επειδή τα καρποσώματα του μύκητα έμοιαζαν με καρκινικό ιστό γεγονός που είχε απήχηση στη σκέψη των ανθρώπων τον Μεσαίωνα. Αν και απίστευτο, έρευνα στο σκεύασμα αυτό από *Inonotus obliquus* έδειξε αντικαρκινικές ιδιότητες με αποτέλεσμα τη διάθεσή του στην αγορά με το όνομα “Befungin” κατά τη διάρκεια της Σοβιετικής περιόδου. Το φάρμακο χρησιμοποιείται για τη θεραπεία χρόνιας γαστρίτιδας, του έλκους στομάχου, και της πρόωμης ανάπτυξης όγκων στους πνεύμονες

και το στομάχι (Valdya and Rabba 1993). Φαρμακευτικές έρευνες και πειράματα συνεχίζονται μέχρι σήμερα.

Αλεσμένες καρποφορίες του μύκητα *Phellinus pomaceus* – **Φελλίνος ο μηλοειδής** από το φυτό *Prunus spinosa*, χρησιμοποιήθηκαν στο Sussex της Αγγλίας για τη θεραπεία πρηξιμάτων στο πρόσωπο. Στην ίδια περιοχή καρποφορίες του μύκητα *Piptoporus betulinus* – **Πιπτόπορος ο σημυδόφιλος** σε μορφή κάρβουνου χρησιμοποιήθηκαν ως αντισηπτικό και απολυμαντικό. Ο Λινναίος αναφέρει ότι καρποσώματα του μύκητα *Fomes fomentarius* – **Φόμης ο εύφλεκτος** χρησιμοποιούνταν στη Λαπωνία για θεραπευτικό καυτηριασμό της επιδερμίδας. Ο Lévillé επιπλέον καταγράφει το 1854 ότι ο *Fomes fomentarius* και ο *Phellinus igniarius* – **Φελλίνος ο πυρίτης** χρησιμοποιούνταν στη χειρουργική ως στυπτικά μέσα, για κομπρέσες, γυναικολογική χρήση ενώ όταν καιγόταν με νιτρικό κάλιο είχαν ευεργετικά αποτελέσματα κατά του άσθματος. Λόγω της αιμοστατικής του ιδιότητας ιδιαίτερα ο μύκητας **Φόμης ο εύφλεκτος** είναι γνωστός και ως το «μανιτάρι των χειρουργών». Πέρα όμως από την αιμοστατική του χρήση χρησιμοποιήθηκε κατά καιρούς από τη λαϊκή ιατρική για την αποκατάσταση των γυρισμένων νυχιών και την ανακούφιση από τους πόνους (Becker et al. 1983), για το κάψιμο της κρεατοελιάς και των ελκών που πρώτος ο Ιπποκράτης υποστήριξε πριν από 2500 χρόνια, για τις νευραλγίες, τους πόνους των ρευματισμών και της αρθρίτιδας, για τσιμπήματα από σκορπιούς (Κελτεμλίδης 1986) και τέλος στη θεραπεία των αιμορροϊδών και των συριγγίων (Κρητικός 1959). Τέλος, ο Baker έγραψε το 1989 μια ενδιαφέρουσα περιγραφή για τις χρήσεις των καρποσωμάτων των Polyporaceae και των Lycoperdaceae ως στυπτικών μέσων και χειρουργικών βοηθημάτων.

Τα μανιτάρια του μύκητα *Amanita muscaria* – **Αμανίτη του μυγοκτόνου** με τις παραισθησιογόνες και ψυχοτροπικές τους ιδιότητες χρησιμοποιήθηκαν στην παραδοσιακή φαρμακολογία και ιατρική από πολύ-πολύ παλιά. Με τη μορφή σκόνης ή βάμματος χρησιμοποιήθηκαν για την ανακούφιση φλεγμονών αδένων και πρηξιμάτων, κατά νευρικών παθήσεων και ακόμη κατά της επιληψίας και φυματίωσης. Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα αποδόθηκαν στα μανιτάρια του μύκητα αυτού μαγικές και δαιμονικές ιδιότητες. Μαζί με άλλα ναρκωτικά και παραισθησιογόνα φυτά χρησιμοποιήθηκε στην παρασκευή αφροδισιακών ποτών και ελιξιρίων της νεότητας. Ο χρήστης μεταφερόταν σε ένα φανταστικό κόσμο με γοητευτικά οράματα με αποτέλεσμα εύκολα να παρασύρεται και να εθίζεται στη χρήση του. Συχνά τέτοια μαγικά σκευάσματα παρασκευάζονταν με μορφή αλοιφής με την οποία αλειφόταν το σώμα και ιδιαίτερα σημεία με ευαίσθητη επιδερμίδα όπως κάτω από τις μασχάλες για άμεση δράση. Στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Κάρπαθο, ο *φούσκος* όπως αποκαλείται κοινά ο **Αμανίτης ο μυγοκτόνος**, χρησιμοποιήθηκε από την παραδοσιακή ιατρική για τη θεραπεία των χιονιστρών του δέρματος. Επίσης οι Θρακιώτες χρησιμοποιούσαν το τρελλομανίταρο ως φάρμακο για τη θέρμη, τον παροξυσμό και την καχεξία. Η Ομοιοπαθητική Ιατρική χρησιμοποιεί βάμμα νωπού μανιταριού ή σκόνη αποξηραμένου και αλευροποιημένου πιλιδίου για τη θεραπεία 40 παθήσεων όπως της γάγγραινας, δυσμηνόρροιας, επιληψίας, ίκτερου, μηνιγγίτιδας, οδοντόπνου, παθήσεων της σπλήνας, ρευματισμών, τυφοειδή πυρετού, φυματίωσης, ρευματισμών, κ.ά. (Boericke 1982, Clarke 1985, Pathak 1986).

Στην Ανατολική Γαλλία οι υλοτόμοι χρησιμοποιούσαν μανιτάρια του μύκητα *Lactarius piperatus* – **Λακτάριου του πιπεράτου** ως αντιβλεννορροϊκό φάρμακο όταν καταναλωνόταν ψημένο στη σχάρα. Σήμερα είναι γνωστό ότι ο μύκητας περιέχει αντιβιοτική ουσία που σπάνια μεν αλλά περνάει στο αίμα και δρα κατά των γονοκόκκων (Joly 1969).

Τα μανιτάρια του μύκητα *Hypholoma sublateritium* – **Υφόλωμα το μισοπλάγιο** δεν έχουν γαστρονομικό ενδιαφέρον γιατί είναι πικρά. Στο Βέλγιο, ο Φλαμανδός κληρικός Frans Van Sterbeeck (1631-1693) αναφέρει πως το 1675 θεράπευσε την αρθρίτιδα των

επισκόπων του υποχρεώνοντάς τους να καταναλώνουν ολόκληρα πιάτα από αυτό το μανιτάρι. Ορεσίβιοι χωρικοί στην Ελβετία τρώνε συχνά μανιτάρια του μύκητα για να προλάβουν τους ρευματισμούς (Moreau 1978, Ainsworth 1976).

Στην Κρήτη καρποσώματα του μύκητα *Laetiporus sulphureus* – **Λετίπορος ο θειοκίτρινος** γνωστά με τη λαϊκή ονομασία «χαρουπολάχανο» χρησιμοποιούνται από την παραδοσιακή ιατρική για τη θεραπεία του διαβήτη. Οι διαβητικοί βράζουν το μανιτάρι και πίνουν το ζουμί του. Τα καρποσώματα στεγνώνουν εύκολα και διατηρούνται όλο το χρόνο (Κελτεμλίδης 1986).

Είδη του γένους *Terfezia* – **Τερφεζία**, που παράγουν υπόγεια καρποσώματα, ήταν γνωστά στους αρχαίους Έλληνες και Ρωμαίους. Εκτός από τη γαστρονομική τους αξία χρησιμοποιούνται και για τις φαρμακευτικές τους ιδιότητες. Έτσι, στη Νεάπολη Κοζάνης το «καλομάνταρο» όπως είναι γνωστός ο μύκητας *Terfezia leonis* – **Τερφεζία η Λεόντειος**, χρησιμοποιούνταν ως φάρμακο για τη θεραπεία της δερματικής μορφής άνθρακα (κακό σπυρί) (Κελτεμλίδης 1993).

Για τις μαύρες τρούφες του μύκητα *Tuber melanosporum* – **Τούβερ το μελανόσπορο** εκτός από την γαστρονομική τους αξία πολλά έχουν γραφεί και για την φαρμακευτική. Η μαύρη τρούφα είχε αφιερωθεί από τους αρχαίους Έλληνες και τους Ρωμαίους στην θεά Αφροδίτη για την ιδιότητά της να διεγείρει τη γενετήσια ορμή. Πέρα όμως από τις αφροδισιακές ιδιότητές της η μαύρη τρούφα είναι προικισμένη και με φαρμακευτικές ιδιότητες. Έτσι, ο Ragnol (1973) αναφέρει πως ο Γάλλος γιατρός Deverglé θεωρούσε πως η τρούφα αποτελεί εξαιρετικό φάρμακο για τους εμετούς, τις διάρροιες, τις γαστραλγίες και τη φθίση. Οι γέροι βοσκοί της περιοχής Ventoux της Γαλλίας χρησιμοποιούσαν σάπιες τρούφες για να περιποιηθούν πληγές και τραύματα ενώ ο γιατρός Barnouin τη συνιστούσε κατά της αρθρίτιδας.

Παρόμοια με τις τρούφες ήταν και η χρήση του μύκητα *Phallus imudicus* – **Φαλλού του αναίσχυντου**. Πέρα από τις αφροδισιακές του χάρες χρησιμοποιήθηκε από τη λαϊκή ιατρική από αγρότες της Κεντρικής Ευρώπης κατά της αρθρίτιδας, των ρευματισμών και της επιληψίας. Ο Γερμανός μυκητολόγος Zeitlmayer (1976) αναφέρει πως χρησιμοποιούνταν στη Γερμανία για τη θεραπεία της αρθρίτιδας από το 1619. Στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στον Άγιο Δημήτριο Πιερίας χρησιμοποιούσαν το «βρωμομάνταρο» από τα παλιά χρόνια για τη θεραπεία της φλυκταινώδους επιδερμικής μορφής άνθρακα (κακό σπυρί) (Κελτεμλίδης 1986).

Πίτες του ζυμομύκητα *Saccharomyces cerevisiae* – **Σακχαρομύκης ο Κερεβίξιος** από τη ζυθοποιία χρησιμοποιούνταν ως αντισηπτικό σε καταπλάσματα ενώ εσωτερικά χορηγούνταν για θεραπεία διαφόρων παθήσεων από την ακμή μέχρι τη ρευματώδη αρθρίτιδα. Διάφορες άλλες μούχλες χρησιμοποιούνταν σε καταπλάσματα ως αντιβιοτικά πολύ πριν ανακαλυφθεί η πενικιλίνη. Έτσι, στην Κορνουάλλη και στο Devon της Αγγλίας ένα ψωμάκι που παραδοσιακά παρασκευάζεται τη Μεγάλη Παρασκευή κρεμόταν από τα δοκάρια των σπιτιών για να μουχλιάσει και χρησιμοποιούνταν ως θεραπευτικό των πάντων.

Γνωστό στοιχείο στη φαρμακευτική κατά το Μεσαίωνα ήταν το δόγμα ότι ο Θεός πρόσφερε κρυμμένα φυτά μέσα στο Φυτικό Βασίλειο για ιατρική χρήση, τα οποία μπορούσαν να διακριθούν από το σχήμα, το χρώμα, την οσμή κλπ. Έτσι, διάφοροι λειχήνες όπως ο τριχόμορφος *Usnea barbata* χρησιμοποιούνταν για το δυνάμωμα των μαλλιών, ο πνευμονόμορφος *Lobaria pulmonaria* για πνευμονικά προβλήματα και ο κίτρινος *Xanthoria parietina* κατά του ίκτερου. Κατά τον Lindsay το 1856 άλλοι λειχήνες χορηγούνταν ως προσθετικά διατροφής, καταπραυντικά, αντιπυρετικά, τονοτικά, καθαρτικά. Ο ίδιος όμως παραδέχεται ότι οι ευεργετικές ιδιότητες ήταν μάλλον φανταστικές παρά πραγματικές. Παρόλη τη σημερινή δυσπιστία για όλα εκείνα τα παραδοσιακά φάρμακα μια Ελβετική εταιρεία συνέχισε να χρησιμοποιεί το λειχήνα

Cetraria islandica μέχρι το 1970 για να παρασκευάζει παστίλιες για το λαιμό και αφειγήματα

Τέλος, στη σφαίρα της τότε επικρατούσας δυσιδαμονίας ο Swanton (1917) αναφέρει ότι καρποσώματα του μύκητα *Daldinia concentrica* – **Δαλτίνια η ομόκεντρη** χρησιμοποιούνταν στο Surrey και Sussex ως προληπτικό για τις κράμπες. Κατά τους Kibby 1977 και Pursey 1977 ήταν πλατιά διαδεδομένη στην Ευρώπη η δοξασία ότι όποιος φορούσε φυλαχτό με **Δαλτίνια** απέφευγε τις κράμπες ή θεραπευόταν από αυτές.

Κινεζική παραδοσιακή ιατρική

Οι μύκητες αναφέρονται στην Κινεζική φαρμακευτική από τον 3ο μ.Χ. αιώνα. Τέσσερα είδη θεωρούνται μέχρι σήμερα ότι ανήκουν στα πλέον πολύτιμα φάρμακα που διατηρούν και προάγουν την καλή υγεία. Αυτά είναι ο μύκητας *Ganoderma lucidum* – **Γανόδερμα το γυαλιστερό** (ling zhi), ο *Polyporus umbellatus* – **Πολύπορος ο ομβρελοφόρος** (zhu ling), ο *Wolfiporia cocos* (fu ling) και ο *Cordiceps sinensis* – **Κορδίσεψ ο σινικός** που είναι εντομοπαθογόνος μύκητας.

Ο μύκητας *Ganoderma lucidum* που χρησιμοποιείται και στη Γιαπωνέζικη παραδοσιακή ιατρική θεωρείται ως τονωτικό και πανάκεια. Και ενώ στο παρελθόν τα καρποσώματά του ήταν σπάνια και ακριβά, σήμερα καλλιεργείται ευρέως και διατίθεται σε μορφή χαπιού, ως “Ganoderma tea”, ως αφέψημα γνωστό ως “Ganoderma wine” ή με τη μορφή συμπυκνωμένου διαλύμματος σπορίων.

Τα μανιτάρια του μύκητα **Πολύπορου του ομβρελοφόρου** πέρα από τη νοστιμιά και τη θρεπτική τους αξία θεωρούνται ιδιαίτερα υγιεινά και τονωτικά. Ο μύκητας **Κορδίσεψ ο σινικός** που παρασιτεί σε κάμπιες χρησιμοποιείται ως γενικό τονωτικό και πανάκεια. Πιστεύεται ότι ήταν το μυστικό της επιτυχίας των Κινέζων αθλητών στους Ολυμπιακούς αγώνες της 10ετίας 1990.

Αρκετά από αυτά τα παραδοσιακά σκευάσματα θεωρείται ότι περιέχουν και πνευματικές ή μυστικιστικές ιδιότητες και έτσι χρησιμοποιούνται ως εναλλακτική ιατρική πρακτική στη Δύση και ιδιαίτερα στις ΗΠΑ. Στην Εισαγωγή του βιβλίου του Hobbs (1995) γίνεται από τον Beinfeld εκτενής αναφορά στις χάρες του μύκητα *Ganoderma lucidum* ο οποίος τον παραλληλίζει «όπως τα νεαρά καρποσώματα του μύκητα αποσυνθέτουν την άχρηστη οργανική ύλη μέσα στο δάσος έτσι και μέσα στο ανθρώπινο σώμα συμβάλλουν στην εξουδετέρωση της ψυχικής καταπίεσης και ανακυκλώνουν τον αρνητισμό σε πνευματική διαύγεια και αισιοδοξία» (Spooner and Roberts 2005).

Τα είδη του γένους *Lycoperdon* – **Λυκόπερδον** χρησιμοποιούνται στην Κίνα ως στυπτικά, αντιπυρετικά, αντιβηχικά, αναλγητικά και ακόμη κατά του στομαχόπονου. Στην περιοχή των Ιμαλαίων, τα Λυκόπερδα χρησιμοποιούνται στα στραμπουλήγματα. Τοποθετούν απλά τη εξωτερική φλούδα των μανιταριών απ’ ευθείας επάνω στο δέρμα (Laessoe and Spooner 1994).

Ο μύκητας *Sparassis crispa* – **Σπάρασση η σγουρή** γνωστός στην Κίνα ως «ασημένιο αυτί» περιέχει μια αντιβιοτική ουσία τη σπαρασσόλη (Sparassol). Τα καρποσώματα του μύκητα χρησιμοποιούνται από την παραδοσιακή ιατρική ως φάρμακο για πνευμονικές παθήσεις και ως εμμηναγωγό (Fourgè 1985).

Είναι γνωστό πως τα μανιτάρια στην Άπω Ανατολή και συγκεκριμένα στην Κίνα και την Ιαπωνία θεωρούνται τροφή μακροζωίας. Έτσι, σήμερα θεωρείται πολύ πιθανό ότι το μικρό ποσοστό παθήσεων στεφανιαίας νόσου οφείλεται στη μεγάλη κατανάλωση μανιταριών του μύκητα *Auricularia polytricha* – **Αουρικουλάρια η δασύτριχη** που έχει αποδειχθεί ότι παρουσιάζει σοβαρή αντι-υπερλιπιδαιμική δράση (Pathak 1986).

Ο μύκητας *Lentinus edodes* – **Λεντίνος ο εδώδιμος** γνωστός με το κοινό του όνομα Shiitake, καλλιεργείται στην Κίνα και Ιαπωνία από το 1100 π.Χ. Διάφορες φαρμακευτικές ιδιότητες αποδίδονται σήμερα στο μύκητα αυτό όπως αντικαρκινική,

αντιβακτηριακή, αντι-ιολογική, αντιμυκητιακή καθώς και αντιχοληστερινική δράση. Από το μυκήλιο αλλά και τα ξερά μανιτάρια εξάγεται ένας πολυσακχαρίτης με το όνομα *Lentinan* στον οποίο αποδίδονται όλες οι παραπάνω ευεργετικές δράσεις. Η ουσία αυτή αποτελεί σήμερα εγκεκριμένο φάρμακο στην Ιαπωνία. Τα μανιτάρια του μύκητα όμως περιέχουν και 8 σημαντικά αμινοξέα τα οποία εμποδίζουν καρδιακές παθήσεις ελαττώνοντας την πίεση και τη χοληστερίνη, ενισχύουν το ανοσοποιητικό σύστημα, προκαλούν ευεξία, και ακόμη ελαττώνουν προσβολή από τη χρόνια ηπατίτιδα Β. Έτσι δικαιολογημένα οι λαοί της Άπω Ανατολής θεωρούν εδώ και αιώνες τα μανιτάρια ως τροφή μακροζωίας.

Παραδοσιακά σκευάσματα σε άλλα μέρη του πλανήτη μας

Στην Ινδία, η παραδοσιακή ιατρική χρησιμοποιεί τις καρποφορίες ενός μύκητα της οικογένειας *Polyporaceae* με το όνομα “*rhansomba*” κατά της διάρροιας και της δυσεντερίας ενώ θεραπεύει και πληγές. Πιστεύεται ότι το όνομα “*rhansomba*” αναφέρεται σε μερικά είδη του γένους *Phellinus*. Οι αλεσμένες καρποφορίες ενός άλλου μύκητα της ίδιας οικογένειας, του *Daedaleopsis flavida*, χρησιμοποιούνται με εισπνοή κατά του ίκτερου, ενώ περιδέραιο που κατασκευάζεται με τα καρποσώματα του μύκητα *Phellinus gilvus* και φοριέται επί 8 συνεχείς ημέρες θεραπεύει νεφρική δυσλειτουργία. Έρευνα των μυκητικών φαρμακευτικών σκευασμάτων στις περιοχές Baiga και Bhabaria έδειξε ότι χρησιμοποιούνται 10 τουλάχιστον είδη (Rai et al. 1993, Harsh et al. 1999). Παραδοσιακά μυκητικά φάρμακα στη Μαλαισία περιλαμβάνουν το λειχήνα *Usnea barbata* κατά του κρυώματος, τις κατακόκκινες καρποφορίες του μύκητα *Pycnoporus sanguineus* κατά της δυσεντερίας και τις καρποφορίες του μύκητα *Lignosus sacer* κατά της φυματίωσης.

Στην Κεντρική Ινδία τα μανιτάρια του μύκητα *Astreus hygrometricus* – **Άστρο το υγρομετρικό** γνωστά με την ονομασία *Savan Putpura* χρησιμοποιούνται ως θεραπευτικό φάρμακο για εγκαύματα (Rai et al. 1993). Με τα σπόρια των μανιταριών του, που συλλέγονται εύκολα με τη μορφή σκουρόχρωμης σκόνης από τους σποροδόχους σάκκους, σε μείγμα με σιναπέλαιο (του φυτού *Brassica nigra*) και σε αναλογία 1:1 παρασκευάζεται αλοιφή η οποία επαλείφεται 4-5 φορές την ημέρα επάνω στα εγκαύματα. Και Ινδιάνοι της Β. Αμερικής χρησιμοποιούσαν τα σπόρια μανιταριών του γένους *Astreus* για την πρόληψη μολύνσεων μετά την αποκοπή του ομφάλιου λώρου και στην ωταλγία (Laessoe 1994).

Η φαρμακευτική χρήση του μύκητα *Meripilus giganteus* – **Μερίπιλος ο γιγάντιος** διαδόθηκε στην Ινδία από τους Πορτογάλους. Χρησιμοποιείται ως φάρμακο κατά της σιελόρροιας, της διάρροιας, της δυσεντερίας και για την επούλωση πληγών και τραυμάτων (Valdya and Rabba 1993). Αλλά και τα καρποσώματα του μύκητα *Pycnoporus sanguineus* – **Πυκνόπορου του αιματόχρωμου** χρησιμοποιούνται στην Ινδία κατά της δυσεντερίας, των αφροδισίων νοσημάτων, στην επιληψία, τα λεπρώδη φυμάτια και στη φλόγωση του δέρματος (Valdya and Rabba 1993). Επίσης στην Ινδία, τα μανιτάρια του μύκητα *Phallus rubicundus* – **Φαλλού του κοκκινωπού** που αναπτύσσονται σε δάση δενδροκάλαμου χρησιμοποιούνται κατά του τυφοειδούς πυρετού. Το ίδιο αυτό μανιτάρι χρησιμοποιείται και στην Κίνα για τη θεραπεία πληγών, υποδερμικών ελκών, ψωρίασης, λέπρας, άνθρακα και συριγγίων. Τέλος στη Νιγηρία, μανιτάρια του μύκητα *Phallus aurantiacus* – **Φαλλού του πορτοκαλόχρωμου** χρησιμοποιούνται από του παραδοσιακούς γιατρούς *Yoruba* στη θεραπευτική αγωγή της λέπρας.

Στην Ινδονησία γίνεται χρήση των καρποσωμάτων του μύκητα *Langermannia gigantea* – **Λανγκερμάνια η γιγάντια** με διάφορους τρόπους για πρηξίματα, αιμορροϊδες, σπασμούς και ως στυπτική ουσία.

Στον Καναδά, ξύσμα της υμενοφόρου επιφάνειας των καρποσωμάτων του μύκητα *Ganoderma applanatum* – **Γανόδερμα το επίπεδο** χρησιμοποιείται ως φάρμακο διεγερτικό και τονωτικό (Heim 1978).

Στην Ιαπωνία τα μανιτάρια του μύκητα *Flammulina velutipes* – **Φλαμουλίνα η βελούδινη** θεωρούνται εξαιρετικά θρεπτικά και φαρμακευτικά. Από τα μανιτάρια έχει απομονωθεί η πρωτεϊνούχος ουσία φλαμουτοξίνη που έχει αντιυπερτασικές και αντικαρκινικές ιδιότητες (Pathak 1986). Στην Ευρώπη διεξάγεται έρευνα και στις αντιβακτηριακές του ιδιότητες. Ο μύκητας καλλιεργείται στην Απω Ανατολή και την Ευρώπη ενώ η παραγωγή καταλαμβάνει την 3^η θέση σε ποσότητα μετά το **Αγαρικό το δίσπορο** και τον **Πλευρωτό τον οστρεώδη**.

Οι Walley & Rammeloo (1994) αναφέρουν ότι στην Αφρικανική παραδοσιακή ιατρική οι μύκητες χρησιμοποιούνται λιγότερο από ότι στην Ασιατική. Εν τούτοις παραθέτουν ένα κατάλογο με μυκητικά σκευάσματα. Στη Β. Αμερική, οι Εσκιμώοι αν και θεωρούσαν τα μανιτάρια ως περιττώματα των κινούμενων αστεριών εν τούτοις χρησιμοποιούσαν τα Λυκόπερδα ως στυπτικά, μια πρακτική που εφαρμόζαν και οι Pawnees, οι Cherokees, οι Mohegans (Μοϊκανοί) και οι Navaho. Οι Μάγια λέγεται ότι συνέλεξαν είδη του γένους *Geastrum* – **Γαιάστρο** για την ίδια χρήση.

Στη Νέα Γουϊνέα, οι Παπούα χρησιμοποιούσαν μανιτάρια ενός μύκητα παρόμοιου με τον *Armillaria mellea* – **Αρμιλάρια η μελιτόχρομη** στις ρινορραγίες και στο βήχα (Shoeman 1991). Από το μύκητα **Α. η μελιτόχρομη** έχει σήμερα απομονωθεί ουσία με αντικαρκινική δράση (Pathak 1986). Οι Παπούα χρησιμοποιούν και ένα είδος του γένους *Mycena* – **Μυκήνη** για τη θεραπεία πληγών και της ψωρίασης. Ένα άλλο είδος του ίδιου γένους χορηγείται σε μητέρες ως ενισχυτικό της γαλουχίας (Shoeman 1991). Για την ενίσχυση της γαλακτικής έκκρισης στην Ινδία χρησιμοποιείται από τη λαϊκή ιατρική ο μύκητας *Xylaria polymorpha* – **Ξυλάρια η πολύμορφη**. Τα μανιτάρια του μύκητα αλευροποιούνται και αναμειγνύονται με παλιό ζαχαροπλακούντα σε αναλογία 1:1. Με τη ζύμη πλάθονται μικρά χάπια και χορηγούνται στις γυναίκες σε δοσολογία 2 την ημέρα μετά το φαγητό και για 5 ημέρες.

Στην έρημο της Αραβικής Χερσονήσου οι Βεδουϊνοί χρησιμοποιούν μέχρι σήμερα καρποφορίες του μύκητα *Terfezia* για την θεραπεία ασθένειας των ματιών που αποδίδεται σε μόλυνση από την αιωρούμενη άμμο.

Κλείνοντας θα αναφερθώ στους Rolf & Rolf 1925 οι οποίοι παρατηρούν “ότι η χρήση των μυκήτων στην ιατρική έχει σχεδόν εγκαταληφθεί ενώ οι μύκητες κινδυνεύουν να ξεχασθούν για τις φαρμακευτικές τους ιδιότητες”. Αυτά αναφέρονται μόλις 3 χρόνια πριν την ανακάλυψη της πενικιλίνης. Από τότε οι μύκητες όχι μόνον επανήλθαν στη σύγχρονη φαρμακολογία αλλά κυριάρχησαν στη φαρμακευτική βιομηχανία ως πηγή αντιβιοτικών και ανοσοκατασταλτικών φαρμάκων αλλά και αντιχοληστερικών παραγόντων. Το 1995, έξι από τα είκοσι φάρμακα με τη μεγαλύτερη εμπορική διακίνηση στον κόσμο είχαν μυκητική προέλευση.

Βιβλιογραφία

- Ainsworth, E.C. 1976. Introduction to the history of mycology. Cambridge Univ. Press, London, 1976.
- Boericke, W., 1982. Pocket manual of Homeopathic material medica. 9th Edition, New Dehli.
- Clarke, J.H. 1985. A dictionary of practical material medica. 3 Vols., New Dehli.
- Δαβίας, Ο., 1998. Αφροδισιακά. Βότανα, ουσίες, συνταγές του μάγου Έρωτα. Εκδόσεις Τροχάλια, Αθήνα, σελ. 252.

- Fourre, G., 1985. Pleges et curiosites des champignons. Potirinus 1985.
- Harsh, N.S.K.; Rai, B.K.; Soni, V.K., 1999. Some ethnomycological studies from Madhya Pradesh, India. In Singh, J. & Aneja, K.R. From ethnomycology to fungal biotechnology, 19-31. New York: Plenum Press.
- Heim, G., 1978. Les champignon toxiques et hallucinogens. Boubee, Paris.
- Hobbs, E. 1995. Medicinal mushrooms (2nd Ed.). Santa Cruz: Botanica Press.
- Joly, P., 1969. Je veux cueillir des champignons. Rustica, Paris.
- Κελτεμλίδης, Δ. Θ. 1986. Τα φαρμακερά μανιτάρια και οι θεραπευτικές τους χρήσεις. Εκδόσεις Ψύχαλου, Αθήνα, σελ. 174.
- Κελτεμλίδης, Δ. 1993. Τα ελληνικά μανιτάρια και οι λαϊκές ονομασίες τους. Λαογραφική Μυκολογία. Εκδ. Ψύχαλου, Αθήνα.
- Kibby, G. 1977. Mushrooms and Toadstools. Octopus Books Ltd., USA.
- Κρητικός, Π.Γ. 1959. Η προϊστορία των αντιβιοτικών εν Ελλάδι. Δελτίον Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας, 18, Αθήνα.
- Laessoe, T.; Spooner, B. 1994. The uses of Gasteromycetes. The Mycologist, 8/4.
- Moreau, C. 1978. Larousse des champignons. Librairie Larousse, Paris.
- Pagnol, J. 1973. La Truffe. Aubanel, Paris 1973.
- Pathak, N.C., 1986. Utilization of the natural mushroom flora. Scientific publ., Jadpur, India, Nair M.C. & Balakrishman Eds.
- Pursey, E. 1977. Mushrooms and other fungi. Hamlyn, London.
- Rai, B.K.; Ayachi, S.S.; Rai, A., 1993. A note on ethno-myco-medicines from Central India. Mycologist 7:192-193.
- Rolfe, R.T; Rolfe, F.W., 1925. The Romance of the Fungus World. An Account of Fungus Life in its Numerous Guises, both Real and Legendary. London: Chapman & Hall.
- Shoeman, M. 1991. The importance of fungi to the people of Papua, New Guinea. The Mycologist, 5/4, B.M.S.
- Spooner, B. and Roberts, P. 2005. Fungi. HarperCollins Publ., London, pp. 504.
- Valdya, J.G.; Rabba, A. 1993. Fungi in folk medicine. The Mycologist 7/3, BMS.
- Walley, R.; Rameloo, J., 1994. The poisonous and useful fungi of Africa south of the Sahara: a literature survey. Meise, National Botanical Museum of Belgium.
- Zeitlmayer, L., 1976. Wild mushrooms. Frederic Muller Ltd., UK.